

Korešpondencia T. G. Masaryka so Slováckmi

Anna Zelenková (Praha)

Korespondence. T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (1918–1937). Eds. Jan Rychlík – Richard Vašek – Miroslav Lacko. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2019. 492 s. ISBN 978-80-88304-00-5.

Korešpondencia verejných činiteľov má väčšinou úradný charakter a veľkú dokumentárnu hodnotu, ale v prípade osobnosti prezidenta a filozofa T. G. Masaryka môže mať okrem prezentácie politických postojov aj estetické a štylistické kvality. Tento aspekt sa objavil už v zborníku *Masaryk a řeč* (Praha, 1931), v ktorom napr. Jan Mukařovský vyzdvihol vecnosť a pragmatickosť prezidentovho výkladového štýlu. To však podľa neho môže mať v súkromných prejavoch a spisoch aj náznak metafory a esejistiky, v čom by sa odrážala túžba rodeného polemika presviedčať svojich protivníkov jasnými argumentmi. Masaryk sa (a to nielen v súkromných listoch), ako píše publicista Jaroslav Pecháček v knihe *Masaryk. Beneš. Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi* (München, 1986), prejavoval „celý, takový jako skutečně byl, z masa a krve“ (s. 7).

Tieto závery platia aj pre vydaný súbor *Korespondence. T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (1918–1937)*, ktorý obsahuje 279 publikačných jednotiek odoslaných i prijatých Masarykom vo vzťahu k medzivojnovému Slovensku. Bohužiaľ, z tohto počtu je iba necelá päťdesiatka listov písaná Masarykom (odoslaná korešpondencia). Edíciu pripravili J. Rychlík, R. Vašek a M. Lacko a nadväzuje na predchádzajúci súbor *Korespondence. T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r. 1918)* (Praha, 2007), editovaný iba J. Rychlíkom. Ten do oboch zväzkov napísal aj odborné úvodné štúdie, v ktorých zrekapituloval česko-slovenské politické vzťahy. V stati *První republika, Slováci a T. G. Masaryk* (s. 5–20) nadviazal na svoju monografiu *Češi a Slováci ve 20. století* (Praha, 2012) a analyzoval Masarykov postoj k slovenským záležitostiam, jeho chápanie Čechov a Slovákov ako jedného politického národa s fiktívnym „československým jazykom“

v dvoch spisovných variantoch. Podľa Rychlíka, Masaryk aj napriek silnej maďarizácii objektívne nedocenil dosiahnutý stupeň národného uvedomovania Slovákov pred prvou svetovou vojnou a ako odporca slovenského autonomizmu hovoril iba o kultúrnej a administratívnej „svojráznosti“. Štúdiá dokumentuje napr. okolnosti vstupu nacionalistov (vedených Andrejom Hlinkom) do vlády na konci dvadsiatych rokov 20. storočia, či tzv. Tukovu aféru založenú na predpokladanej, ale neexistujúcej tajnej klauzuly Martinskej deklarácie, podľa ktorej bol zväzok českých historických zemí so Slovenskom uzatvorený iba dočasne na desať rokov, t. j. do roku 1928. Podľa Rychlíka, názov Československo a pojem Čechoslovák „vznikly mnohem později než myšlenka společného státu“ (s. 5). V literárno-historickom kontexte (no nie v politickom význame) sa dané označenie objavovalo v rôznych podobách už v 19. storočí. Napr. M. M. Hodža sa 22. 9. 1833 na zasadnutí Zboru učencov prešpurského ústavu hlásil k spoločnej reči Čechov, Moravanov a Slovákov a na jej oslavu napísal do almanachu *Plody* (1836) báseň *Československá řeč*. Ján Kollár má v *Národných spievankách* báseň *Řeč česko-slovenská síce s pomlčkou*, ale s rovnakým významom. Bohuslav Tablic vydal v češtine v roku 1831 preklad z anglických osvietenských básnikov *Anglické múzy v československém oděvu*. V štúrovskom prostredí je do jazykovej kodifikácie – zjednodušené povedané – pojem „česko-slovenský“ synonymný k výrazom „český“ a „slovenský“, a to v tom prípade, kde ide o spoločnú kultúrnu manifestáciu. A s názorom J. Rychlíka, vysloveným v prvom zväzku korešpondencie z roku 2007, že doktrínu čechoslovakizmu v medzivojnovom období nie je možné vnímať iba negatívne, sa dá iba súhlasiť. Sám tvrdí, že bez

nej by Československo nevzniklo. Táto doktrína slúžila ako argument pre víťazné mocnosti pri utváraní novo vzniknutého geopolitického priestoru, ktorý mal navonok vo vzťahu k cudzine vystupovať ako národnostne a jazykovo monolitný. To si uvedomovali okrem Masaryka aj ďalšie osobnosti, ako napr. literárny historik Albert Pražák. Jeho predstava jednotnej „československej“ literatúry bola vedomou konštrukciou a účelovou hypotézou zameranou na medzinárodnú reprezentáciu novo vznikajúcej ideológie a kultúry.

Publikovaná korešpondencia poukazuje na to, že Masaryk udržiaval na Slovensku prívätne kontakty aj po roku 1918. S niektorými, s hlasistickou a prúdisticou generáciou, sa poznal už z predvojnového obdobia, napr. s politikmi Milanom Hodžom, Vavrom Šrobárom atď., t. j. väčšinou s ľuďmi z evanjelického kultúrneho okruhu. Medzi príjemcami však nachádzame aj mená slovenských spisovateľov, ako P. O. Hviezdoslav, E. Maróthy-Šoltésová, Š. Krčméry atď. V korešpondencii niekedy nachádzame až dôverný tón a srdečné oslovenie, ktoré vystriedal v iných listoch úradný a zdvorilostný charakter. Napr. ide o list písaný po slovensky Andrejovi Hlinkovi z roku 1929, v ktorom Masaryk tohto „rozhnevaného“ slovenského politika a kňaza (ktorý v Tukovom procese veril v jeho nevinu, a preto vystúpil z vládnej koalície) vyzýval k demokratickej diskusii. V podtexte Masarykovej argumentácie dokonca stálo apelovanie na pozitívne city, ktoré by mali byť pre kňaza samozrejme: „*Dokážte, že máte srdce, že necítite len nenávisť k tým svojim odporcom (opakujem zväčša domnelým), ale že to svoje Slovensko, in concreto, teda Slovákov a Čechov tiež, aspoň trochu, milujete. Na nenávisťi a zlobe, verte, nedá sa nič dobrého a trvalého vybudovať...*“ (s. 324).

Listy odrážajú aj Masarykov záujem o činnosť Matice slovenskej v Martine – už od osemdesiatych rokov 19. storočia udržiaval o. i. kontakty so správcom MS Jozefom Škultétym a v medzivojnovom období napr. s tajomníkom MS Štefanom Krčmériym, ktorému (na prosbu Alice Masarykovej) zaistil štipendijný pobyt v Prahe a aj liečenie vo Švajčiarsku u svojho zaťa

MUDr. Revillioda. A napr. niektoré listy Krčméryho Masarykovi a opačne už boli predtým publikované¹. Je však nevyhnutné vyzdvihnúť rozsiahle pramenné štúdium editorov v českých a slovenských archívoch, napr. v Archíve Ústavu T. G. Masaryka a Archíve AV ČR, Archíve Kancelárie prezidenta republiky, v Literárnom archíve PNP v Prahe, Archíve Národného múzea, Archíve Matice slovenskej atď. Zostavovanie kritických poznámok, bibliografických odkazov a rozsiahleho registra si v tomto prípade vyžiadalo náročnú prácu editorského tímu a dôležitú úlohu zohrávala aj jazyková stránka publikovaných listov.

Ak by sme sa vrátili k Masarykovmu štýlu v jeho korešpondencii, tak pre neho je – ako na to poukázal aj už v úvode spomenutý zborník – charakteristické navodenie bezprostrednej autentickosti, ktorá je však výrazom jeho výbornej štylizácie a prejavenej intuície. Počas celého svojho vedeckého a politického života písal filozofické texty, ale vystupoval aj ako literárny kritik, ktorý aj vo funkcii prezidenta polemizoval pod rôznymi pseudonymami so svojimi odporcami. A voľbu štýlových prostriedkov vždy determinuje osobnosť adresáta, či už ide buď o umelca, politika, alebo vedca. Listy v publikovanom súbore veľakrát prerastajú z výkladu do odbornej filozofickej úvahy, ktorá má z hľadiska komunikácie charakter určitého asociatívne podaného apelu, u Masaryka ide totiž aj v osobnom liste o nenásilné vsúvanie určitých „miniúvah“ či stručných dôležitých výpovedí. Ale iba ťažko sa dá vymedziť, ako by vlastne mala vyzeráť korešpondencia prezidenta v aktívnej funkcii. List je subjektívny žáner a Masaryk (a to aj pred nástupom do politickej funkcie) ho transformoval do akéhosi racionálneho typu spoločenskej kritiky, v ktorej sa objavuje aj citová výzva a musí byť založená – ako píše v liste A. Hlinkovi – „*na politicke skutočne mravní a dokonce kresťanské*“.

¹ ZELENKOVÁ, Anna: *Slovenská prozódia a verzifikácia v rukopise Štefana Krčméryho (1935)*. Praha: Slovanský ústav AV ČR – Euroslavica, 2006; ZELENKOVÁ, Anna: „*Trifal som si obrátil svet naruby*“ (Štefan Krčméry a jeho kontakty s T. G. Masarykom). In: *Kultúra a súčasnosť* 4. Zošity č. 9/2006. Nitra: Fakulta stredo európskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2006, s. 64–78.

Môžeme povedať, že ide o mimoriadny prínos do stále prebiehajúceho česko-slovenského dialógu, resp. do česko-slovenských (a to nielen verejných) vzťahov, ktoré ešte stále nie sú dostatočne zdokumentované a interpretované.

doc. PhDr. Anna Zelenková, Ph.D.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.
Valentinská 1, 110 00 Praha 1, Česká republika
zelenkova.anna@centrum.cz

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.